Een lingua franca voor betere wijkinterventies

Jochum Deuten | 22 juni 2010

platform corpovenista

Elk jaar investeren corporaties, gemeenten, rijk en andere partijen vele miljoenen in de wijk. Van nieuwe woningen tot speeltuinen, van schuldhulpverlening tot buurtrestaurants; het arsenaal aan interventies is groot. De hamvraag is: werken ze? Een simpele en terechte vraag. Maar een antwoord is lastiger. Deze notitie verkent de mogelijkheid voor een gezamenlijk ontwikkelpad voor sterkere, betere antwoorden. Antwoorden gegeven door wijkprofessionals die hun vak verstaan.

1 Weten wat werkt, waarom niet?

Als je een fiets repareert, wil je daarna weten of hij weer lekker fietst. En bij het uitruimen van de vaatwasser kijk je of alles wel goed schoon is geworden. Je wilt immers weten of je activiteiten het gewenste effect hebben gehad. Het lijkt er soms op dat corporaties en andere investeerders in wijkontwikkeling daar anders over denken. Zij weten maar heel beperkt wat hun investering oplevert. Dat is om verschillende redenen een gemiste kans. Het wordt lastiger om te leren van dingen die goed en slecht gingen en zo te komen tot betere interventies. Het is moeilijk om te uit te leggen waarom de vele geïnvesteerde miljoenen er toch echt toe doen en waarom het onverstandig is de investeringscapaciteit terug te schroeven. En in tijden waarin er scherpe keuzes gemaakt moeten worden, is het ook lastig als je beoogde opbrengst niet scherp kunt benoemen.

Met een goede meting van de effecten die zich manifesteren kun je *achteraf* vaststellen of een interventie heeft gewerkt voor bewoners of voor de wijk. Maar eigenlijk zou je ook *vooraf* beter willen voorspellen wat de effecten zijn. Daarvoor is het nodig interventies beter te begrijpen. Hoe werken ze? Onder welke omstandigheden?

Een groot reservoir aan kennis staat ons al ter beschikking. Dit reservoir is echter opgedeeld in kleine compartimenten waardoor kennis verborgen blijft. Die zijn ontstaan door schotten. Een eerste soort schotten ontstaat doordat er verschillende kenniseigenaren zijn. Wetenschappers die volgens regels van de wetenschappelijke kunst meer of minder zekere kennis verzamelen over wat werkt in de wijk. Professionals die, gevormd door scholing en werkervaring , patronen herkennen, zien wat er mis zou kunnen zijn en mogelijke oplossingen formuleren. Bewoners die leven in de wijk en dagelijks zien wat goed en slecht gaat en een idee hebben waarom dat zo is.

Het tweede soort schotten ontstaat doordat verschillende vakken bezig zijn met de wijk: architecten, stedenbouwkundigen, opbouwwerkers, jongerenwerkers, woonconsulenten, gebiedsontwikkelaars, onderwijzers, et cetera. Allemaal hebben ze hun eigen beroepsstandaarden, jargon en vakmatige idealen. De een vindt een interventie geslaagd als het economisch rendement meer dan x% is. De ander wanneer het uitgevoerd wordt met maximaal draagvlak. En weer een ander als het er mooi uitziet. De definities van een succesvolle interventie lopen sterk uiteen.

Het doorboren van deze schotten om het kennisreservoir ten volle te benutten, is één opgave. Maar de beschikbaarheid van kennis is nog geen garantie voor het gebruik ervan. Er is meer nodig. Er moet een cultuur zijn waarin men kennis actief gebruikt. Dat is nog niet makkelijk. De WRR beschreef eerder al de schurende logica's van instituties, beleidsmakers en vragers[i]. Allerhande belemmeringen staan de waarheidsvinding[ii] in deze in de weg: organisatorische belangen, persoonlijke voorkeuren, gebrek aan tijd en professionele interesse, et cetera.

Om interventies beter te begrijpen zou het helpen als er iets als een 'lingua franca', een 'vrije taal' voor wijkontwikkeling bestond. Een tweede taal, naast de eigen disciplinaire 'moedertaal'. Een gemeenschappelijke taal waarmee betrokkenen elkaar kunnen verstaan om zo de verschillende logica's te overbruggen. Een taal om de schotten in het kennisreservoir te doorboren. En om het kennisreservoir samen verder te vullen.

2 De grammatica van een wijktaal

Het hart van een taal zit in de grammatica: de regels of de systematiek waarmee de woorden zich vormen tot betekenisvolle zinnen. Gevoed door ervaringen die zijn opgedaan in het SEV-offensief 'Het maatschappelijk harder' (zie kader), kunnen we vijf robuuste en beproefde onderdelen benoemen van een grammatica van wijkinterventies. Onderdelen die geënt zijn op de systeemtheorie; een multidisciplinaire theorie over de systematische beschouwing van systemen in de natuur, wetenschap en of maatschappij; zoals Wikipedia het beschrijft. Een benadering dus die in staat zou moeten zijn om schotten te doorboren.

In 2005 ging het SEV-offensief 'Het maatschappelijke harder' van start. Daarin zijn verschillende instrument beproefd die inzicht geven in het maatschappelijk rendement van wijkinterventies. Hoe krijg je grip op de verhouding tussen 'input' en 'outcome'? Ook zijn nieuwe instrumenten toegevoegd aan de gereedschapskist: de EffectenArena en EffectenCalculator. In september 2010 wordt het offensief afgerond met een publicatie en bijeenkomsten. Ook zullen dan de laatste experimentresultaten worden opgeleverd.

De onderdelen:

- De interventie (activiteiten & output)
- De effecten van de interventie (outcome)
- De veranderingstheorie die de interventie onderbouwt
- De effectmeting om te registreren of effecten inderdaad optreden
- De kosten die gepaard gaan met de interventie (input)

Deze grammatica van wijkontwikkeling werken we hieronder verder uit. Tegelijkertijd wordt geschetst welke uitdaging er per onderdeel ligt om te komen tot een 'lingua franca', een vrije vaktaal voor de wijk.

1. De interventie

Het weten of iets werkt, vraagt in ieder geval een beschrijving van dat iets. Wat behelst de interventie: welke activiteiten worden verricht? Oftewel, wat wordt precies gedaan? Een belangrijk element daarbij is de context waarin de interventie wordt verricht. Het maakt namelijk nogal verschil of een brede school in een achterstandswijk staat of in een gemiddelde wijk. Of er draagvlak is voor een bepaalde aanpak of niet. Of de uitvoering met hart en ziel ter hand wordt genomen, of als moetje.

Pawson[iii] onderscheidt vier lagen in een goede contextomschrijving (de vier 'I's'):

- de **individuele capaciteiten** van de hoofdrolspelers, zowel de uitvoerders, als de 'ontvangers'
- de **inter-persoonlijke relaties** die de interventie dragen
- de **institutionele setting** waarin de interventie zich voltrekt: welke cultuur, welke restricties worden er opgelegd vanuit bijvoorbeeld 'het beleid'?
- het **infrastructurele systeem**: welke ondersteuning krijgt de interventie vanuit de organisatie, welke middelen zijn beschikbaar, is er draagvlak?

De beschrijving van deze contextuele lagen is nog niet zo simpel. Ten eerste omdat de onderdelen van een context niet direct zijn vast te pakken. Je kunt ze niet onder een microscoop leggen, of er een thermometer in steken. Het zijn sociale constructen: ze worden door mensen gedefinieerd en gecommuniceerd. In beleidsstukken, in gesprekken op de straathoek, in professionele onderonsjes, via de media; continue zijn we bezig de context vorm te geven. En ten tweede omdat interventie en context een relatie aangaan. Ze beïnvloeden elkaar: actie – reactie. Ze staan niet keurig stil, zodat ze even rustig en goed bekeken kunnen worden.
Elke interventie is daarmee uniek en bestaat uit een eigen, specifieke configuratie van activiteiten en context. U raadt het al: dit brengt een behoorlijke complexiteit met zich mee.

Hoe moet je daar dan mee omgaan, zonder moedeloos of verstrikt te raken? Daar ligt de uitdaging voor dit grammaticaonderdeel. Het onderzoek 'Interventies voor een leefbare wijk' laat alleen al voor Arnhem een lijst van 473(!) verschillende interventies zien die iets doen met leefbaarheid[iv]. Door de bomen zien we het bos niet meer. Met als gevolg dat we ook niet weten welk vlees we in de kuip hebben. Een eerste logische stap is daar enige orde in aan te brengen. Dit kan door een interventietypologie te ontwikkelen op basis van de eigenschappen van een interventie. Nu al vaak gebruikte onderscheidingen zijn fysiek - sociaal, in de woning – buiten de woning, pro-actief – re-actief. Onderdeel van zo'n typologie zou ook de context moeten zijn.
Zo'n classificatie helpt bij het rationaliseren van de gekozen 'therapie'. Het is een voorwaarde om tot een dialoog over interventies te komen. Of meer normatief uitgelegd: om minder kwakzalverij te bedrijven (zoals Klaas Mulder het noemt) en meer systematisch, vakmatig te handelen.
Laat het daarbij duidelijk zijn dat een classificatie niet hetzelfde is als een uniformering van interventies. Vanwege de rijke context is de diversiteit van interventies juist goed. Bovendien is je eigen wiel uitvinden heel motiverend. Eigenaarschap en betrokkenheid blijken vaak heel bepalend voor de effectiviteit van een interventie.

De kunst van het classificeren heet taxonomie. Vele vakken kennen een indeling die als standaard geldt en die professionals dagelijks helpen hun vak te beoefenen: de biologie heeft haar indeling van planten en dieren (begonnen door Linnaeus in de 18e eeuw, nu aangepast aan de jongste DNA-inzichten), de farmacologie kent het ATC-systeem om geneesmiddelen in te delen, de psychiatrie kent de DSM-indeling van diagnoses, in de statistiek hanteert men bijvoorbeeld standaard bedrijfsindelingen, de installatiebranche deelt artikelen in volgens ETIM. Elke classificatie brengt spanningen en beperkingen met zich mee. Het is de taak van een vakgemeenschap daar vruchtbaar mee om te gaan en een classificatie actueel en levend te houden.

2. De effecten

Een maatschappelijke interventie moet verschil maken voor anderen, voor de wijk, voor de bewoners: de maatschappelijke effecten. In de loop der jaren zijn we tijdens het SEV-offensief zo'n 160 verschillende effecten tegengekomen die professionals nastreven: van meer zelfregie tot minder burenoverlast, vaneen beter gevoel van veiligheid tot meer groenvoorzieningen. Die lijst is ongetwijfeld onvolledig, maar geeft wel goed de breedte van het kennisreservoir aan.

Bijna als vanzelf ontstaat ook hier de behoefte aan een classificatie van effecten: welke effecten passen bij elkaar? Welke zijn familie van elkaar? Een dergelijke standaardindeling van effecten heeft voordelen:

- het geeft structuur aan het denken van vakmensen;

- het biedt de mogelijkheid om informatie (en kennis) te structuren en te ontsluiten; dat bevordert het gebruik en maakt kennisverrijking mogelijk (zo is het met een standaard indeling van effecten makkelijker om een database in te richten om kennis te ontsluiten);
- het is een teken van professionaliteit van een vakgemeenschap: met elkaar een standaard neerzetten en deze samen onderhouden.

Ervaringen in andere vakgebieden (zie kader) en enkele vingeroefeningen laten zien dat een indeling van effecten mogelijk is. Bij het inrichten van een classificatie hoort ook het vinden van een goede begripsomschrijving. Dat voorkomt spraakverwarring. Want participatie is voor een welzijnswerker iets anders dan voor een re-integratieprofessional of een stedenbouwkundige.

3. De veranderingstheorie

In de planfase van een interventie is er geen zekerheid dat de verwachte effecten ook daadwerkelijk zullen optreden. Er zijn alleen veronderstellingen dat het zo werkt: de veranderingstheorie. Wat is de kwaliteit van deze veronderstellingen? Is het zo dat duurdere koopwoningen sociale stijgers vasthouden in de wijk, zodat anderen daar weer een positief rolmodel in zien en sociaal stijgen? Is het zo dat meer sociale cohesie leidt tot meer informele zorg? We weten het niet zeker, maar we vermoeden het wel en baseren daar onze investeringen op.

Het vakmanschap van de wijkprofessionals toont zich in een zo goed mogelijk onderbouwde veranderingstheorie. Daar is dan ook de uitdaging voor dit grammatica-onderdeel te vinden. Het begint door de veranderingstheorie – net als een wetenschappelijke theorie – toetsbaar op te stellen. Het gaat om het **benoemen** van de verwachte effecten en hoe ze zouden moeten ontstaan. Met het juiste gereedschap (bijvoorbeeld de EffectenArena) en met enig oefenen kan elke wijkprofessional dit stukje vakmanschap verwerven.
Een volgende stap is het organiseren van kritiek: het **beproeven**. Zijn er aanwijzingen dat het misschien *niet* zo werkt? Door te kijken naar andere projecten, in andere steden. Door experts te raadplegen, ook eens andere dan de bekende. Door wetenschappelijk onderzoek te bekijken. Door interventies eens goed tegen het licht te houden met een MKBA[v]. Dan kom je misschien tot de ontdekking dat sociale stijgers veelal hun oude wijk juist achter zich willen laten. En dat bewoners van verschillende sociaaleconomische klassen eigenlijk niet zoveel met elkaar doen in een wijk. En dat informele zorg vooral verleend wordt vanuit een een-op-een relatie[vi].
Die zelfgeorganiseerde kritiek leidt soms tot teleurstelling: een interventie die op het eerste oog goed leek, blijkt bij nader inzien toch twijfelachtig. Maar ook professionele vreugde behoort tot de oogst: sommige van de veronderstellingen blijven fier overeind staan. Die veronderstellingen zijn dan wel een stuk steviger. Goede interventies blijven over en slechte vallen af. Wie kan daar nu tegen zijn?
Met het benoemen en beproeven aan 'de voorkant' van een interventie groeit de kwaliteit en voorspelbaarheid van een interventie. Maar zekerheid hebben we nog steeds niet. Die is alleen achteraf te verkrijgen. Dan kunnen we met onderzoek (met enige zekerheid) **bewijzen** dat een veranderingstheorie heeft gewerkt. Of niet.

De veranderingstheorie is ook het onderdeel waar de professional en de wetenschapper elkaar kunnen helpen en waar een lingua franca als smeerolie kan dienen. Bij professionals heeft de veranderingstheorie de vorm van de veronderstellingen, al dan niet expliciet gemaakt op papier, meer of minder beproefd. Wetenschappers verwoorden de veranderingstheorie in de vorm van onderzoekshypothesen, die al dan niet bewezen worden. Met een interventie-typologie en classificatie van effecten zou de verbinding tussen professionele en wetenschappelijke kennis een stuk makkelijker te maken zijn.
De professional hoeft niet meer te zoeken in een hooiberg van wetenschappelijke literatuur (waarvoor hij of zij ook helemaal geen tijd voor heeft of zin in heeft), maar kan gericht kijken welke betrouwbare en getoetste kennis er is over bijvoorbeeld veiligheidsgevoel, of welke vervolgeffecten er te verwachten zijn van bijvoorbeeld een schone omgeving. Kennis die het beproeven een stuk makkelijker kan maken.
Voor onderzoekers is het waardevol om te weten op welke veronderstellingen professionals hun interventies baseren. Veel gebruikte veronderstellingen zijn het waard goed te

onderzoeken: werkt het inderdaad zo, zoals professionals verwachten? In alle omstandigheden? En als professionals werken vanuit een gezamenlijke interventie-typologie en met een standaardindeling van effecten, dan zal de empirie ook stuk makkelijker benaderbaar zijn.

4. De effectmeting

Een belangrijke manier om veranderingstheorieën te beproeven, is het kijken naar in het verleden behaalde effecten. Daarom is het van belang om *achteraf* te kijken of *vooraf* verwachte effecten ook daadwerkelijk optreden. Dat doe je door effecten te meten. En meten moeten we hier breed zien. Dat kan zijn met indicatoren: cijfers die iets zeggen over de mate waarin een effect optreedt. Soms zijn daarvoor beproefde meetinstrumenten beschikbaar: bijvoorbeeld voor sociale cohesie, voor kwaliteit van leven, voor leefbaarheid. Soms is het beter zelf indicatoren te benoemen, bijvoorbeeld in overleg met de frontlijners die effecten dagelijks zien. Effectmeting kan ook op een kwalitatieve manier (narrativiteit, storytelling, verhalen). Het gaat erom dat goed gekeken wordt wat er werkelijk met mensen en op straat gebeurt en of dat in de buurt komt van wat men vooraf verwachtte. Om effectmeting betekenis te geven is het van belang om vooraf duidelijke doelen te stellen en te bepalen wanneer een interventie een succes is. Daarmee wordt scherper zichtbaar waar verwachtingen vooraf afwijken van de werkelijke realisatie. En dat is waardevolle informatie voor volgende interventies en daarom onderdeel van effectmeting.

Hier ligt een volgende uitdaging voor een lingua franca. Er wordt al van alles gemonitord. Vaak betreft dit output (het productieresultaat: het aantal opgeleverde woningen, het aantal mensen dat een hulpprogramma volgde). Dit zegt echter nog maar weinig over gerealiseerde effecten (vinden mensen eerder een betaalbare woning?, zijn mensen zelfredzamer geworden?). En vaak betreft het algemene wijk- of buurtcijfers: een niveau waarop vele interventies door elkaar heen spelen. Hierdoor is het moeilijk, zo niet onmogelijk iets zinnigs te zeggen over de effecten van een individuele interventie.
Een overzicht van kant-en-klare, makkelijk meetbare indicatoren zou een cultuur van effectmeting kunnen aanwakkeren. Onderdeel van de uitdaging is dus het vinden van passende indicatoren. Die moeten gezocht worden op verschillende niveaus. Van sommige interventies vind je de effecten op het niveau van het individu of het huishouden. Soms zijn de effecten te registreren op buurt- of wijkniveau. En soms op stedelijk niveau. Ook al vinden interventies plaats in de wijk, effecten kunnen zeer wel ook daarbuiten gevonden worden.

5. De input

De realiteit van wijkontwikkeling is dat de financiële ruimte beperkt is. Daarom wil je het beste uit je te investeren euro halen. Dat vereist inzicht in de kosten en opbrengsten van een interventie.

Op het eerste oog lijkt hier misschien de minst grote uitdaging te liggen. Wat iets kost, dat weten we wel. Toch blijkt dat vaak niet het geval. Uitgaven zijn lang niet altijd goed geboekt. Ook blijkt de definitie niet helder: reken je bijvoorbeeld de inzet van personeel mee? En wat doe je met inkomsten die je op termijn verwacht, en met restwaarden? Daar zijn boekhoudkundig vele keuzes in te maken. Iedere organisatie trekt daar haar eigen lijn in. Een vraagstuk is ook hoe je de mogelijke opbrengsten meeneemt in de rekensom. Opbrengsten voor jezelf als investeerder, bijvoorbeeld omdat je bespaart op andere uitgaven. Maar ook opbrengsten in kasstromen van anderen. Betrek je die ook?

De uitdaging is de input zo compleet en eenduidig mogelijk in beeld te krijgen. De *financials* van organisaties zijn daarvoor de bondgenoten. Beschikbare leidraden, zoals bijvoorbeeld die van aeDex, zouden verder uitgewerkt en breder toegepast kunnen worden.

De grammatica op een rij

Hieronder worden de vijf grammaticale onderdelen van een 'lingua franca' nog eens schematisch op een rij gezet, inclusief de bijbehorende uitdagingen. Uitdagingen die wel om een inspanning vragen, en tegelijkertijd realistisch zijn. Voor elke uitdaging is al voorwerk verricht waarop doorgepakt kan worden en laten ervaringen uit specifieke vakgebieden zien dat het mogelijk is.

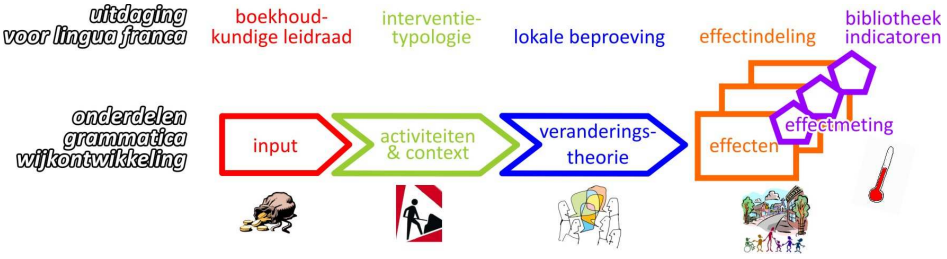

3 Uitzichten langs het ontwikkelpad

Maar is dat een aantrekkelijk pad, dat ontwikkelpad op weg naar een vaktaal voor wijkontwikkeling? Kun je onderweg genieten van interessante uitzichten?

Uitzicht 1: Goede projectonderbouwing

Iedereen die wel eens interventies heeft moeten evalueren en kritisch naar uitgevoerde wijkinterventies heeft gekeken, ziet dat veel informatie impliciet blijft en/of niet geordend wordt. Dat is de ervaring van het onderzoeksteam van Het Zijlstra Centrum dat onlangs in opdracht van de minister keek naar het effect van leefbaarheidinvesteringen. En dat zagen we ook in het SEV/IPD-experiment 'Rendement van maatschappelijk dividend'. Doelen zijn niet helder benoemd, kosten alleen met veel moeite te reconstrueren, de veranderingstheorie is niet expliciet gemaakt.
Critici zeggen dat corporaties gewoon niet professioneel zijn, of dat projectleiders of managers hun handelingsruimte zo groot mogelijk willen houden, of te veel gedreven zijn door idealen om nog kritisch te zijn. Dat zal soms zo zijn. Maar toch is er een breed gedragen wens om het beter te doen. De beschreven grammatica biedt daarvoor een goede opstap. In hetzelfde SEV/IPD-experiment is ook een simpel werkblad opgesteld dat projecteigenaren stimuleert de vijf onderdelen te benoemen. De ervaring leert dat projecteigenaren snel de voordelen zien van het werken met de onderdelen van een lingua franca. Hun interventies worden beter en zijn steviger onderbouwd. De investeringscommissie is sneller overtuigd en uitvoering komt makkelijker van de grond.

Uitzicht 2: Weten welke interventie werkt

Hoe identificeren we nu die interventies die werken? In aanpalende domeinen worden momenteel databases gevuld met bewezen effectieve interventies[vii]. Als we echter weten dat de context bepalend is voor de werkzaamheid van een interventie in het sociale domein, dan volstaat het niet om enkele van de vele honderden interventies aan te wijzen als 'best practices'. Want misschien zat hun heilzaamheid wel in de inter-persoonlijke relaties die niet te dupliceren zijn, of in een unieke lokale bestuurlijke cultuur. Ondanks strakke protocollen (met al hun nadelen voor de professionele vrijheid) en stevige, experimentele onderzoeksopzetten, is en blijft de context variabel. Bewezen effectiviteit op plek 1 en 2 is nog geen garantie voor effectiviteit op plek 3. 'Onvergelijkbaarheid is de norm' bij sociale interventies, zo benadrukt Pawson in zijn slothoofdstuk nog eens.
Hoe dan wel? De voorstelde grammatica maakt het wel mogelijk om interventies en hun (lokale) effectiviteit uniform te beschrijven, inclusief hun rijke context, gehanteerde veranderingstheorie en beoogde en gerealiseerde effecten. Het is ook mogelijk om gelijksoortige interventies met elkaar te vergelijken. Of om te kijken welke type interventie vaak wordt gebruikt om een bepaald effect te bewerkstelligen. En als van deze interventies ook nog de effectiviteit bekend is – mogelijk gemaakt door de beschikbaarheid van makkelijk te meten indicatoren -, dan ontstaat er inzicht in welke (groepen van) interventies nu wel of niet werken. Veranderingstheorieën worden meerdere malen, in verschillende contexten

getest. In plaats van een enkele case-beschrijving krijgen we 'multiple case studies'. Daarmee is een goede schifting te maken in wat telkens goed blijkt te werken en wat toch steeds minder werkt.

Uitzicht 3: Het delven van kernideeën

Dat is ook de opstap naar een volgend uitzicht: het destilleren van de werkzame kernideeën. Van de psycholoog Kurt Lewin komt de quote: 'er is niet zo praktisch als een goede theorie'. Hij is grondlegger van 'action research', een onderzoeksaanpak waarbij de onderzoeker bewust ingrijpt in zijn of haar onderzoeksobject om 1) theorieën te formuleren en 2) verandering te bewerkstelligen. Uitgelegd naar het ontwikkelpad zou het mooi - en praktisch – zijn als er enkele theorieën of kernideeën zijn, waarvan we weten dat ze werken en die professionals kunnen inzetten om op een eigen wijze, in een eigen context, een lokaal wijkprobleem aan te pakken. Eerder is dit wel de Canon van wijkinterventies genoemd[viii]. Hoe zou dat kunnen werken?
Het als vakgemeenschap werken vanuit een taal, met behulp van een classificatie van interventies en effecten, maakt het verbinden van versnipperde kennis mogelijk. De diverse soorten kennis – van wetenschappers, van professionals en van bewoners - kunnen op elkaar gelegd worden. Gedegen onderzoeken naar interventies kunnen geconfronteerd worden met lokale evaluaties en inventarisaties van 'expert-opinions', ook die van bewoners als 'insiderexperts'. In plaats van alleen maar variabelen uit te sluiten met praktijkvreemde statistische analyses of te mikken op onrealistische experimentele onderzoeksopzetten, wordt variëteit omarmd om ervan te leren. Dit biedt de rijke voedingsbodem waarop patronen herkenbaar worden die de complexe realiteit van interventies iets beter kunnen verklaren. Pawson noemt dit het synthetiseren van bewijs, of nog ambachtelijker: 'theory mining'. Deze synthese leidt tot kernideeën ('ideas'): de werkzame bestandsdelen met een grote verklarende kracht. Ideeën die een langere houdbaarheid hebben dan de vaak aan mode onderhevige interventies. Ideeën die domeinoverstijgend geldig zijn en in staat zijn flinke bressen te slaan in de schotten van ons kennisreservoir. Ze zijn robuust en in hoge mate bewezen effectief. Professionals kunnen de ideeën invlechten in hun interventie om hun interventie hardheid te geven en tegelijkertijd hun professionele creativiteit ten volle te benutten en recht te doen aan hun lokale context.

Uitzicht 4: Kiezen voor optimaal maatschappelijk rendement

Het is tegenwoordig woekeren met de te investeren euro's. Lang niet alles kan. De wijktaal maakt het mogelijk om per interventie de benodigde input af te zetten tegen de opbrengsten. Dit levert een wezenlijke bijdrage aan het kiezen voor de optimaal renderende interventie. De 'lingua franca' maakt daarnaast opbrengsten inzichtelijk die buiten het domein van de interventie zelf vallen. Dit voedt het taaie gevecht tegen de budgettaire schotten. De realisatie van op zich waardevolle interventies wordt maar al te vaak gedwarsboomd door het feit dat de een zou moeten betalen, terwijl de ander profiteert. Een strijd met een hoog Don Quichote-gehalte die echt niet gestreden is na het bewandelen van dit ontwikkelpad. Maar elk omvergehaald schot is winst.

De uitzichten volgen elkaar op. De eerste twee liggen om de hoek en ontstaan vrij snel nadat de grammaticale uitdagingen van de lingua franca zijn opgepakt. De kernideeën en het optimale rendement vereisen wat meer uithoudingsvermogen. Hieronder worden de uitzichten schematisch gekoppeld aan de benodigde ontwikkelstappen.

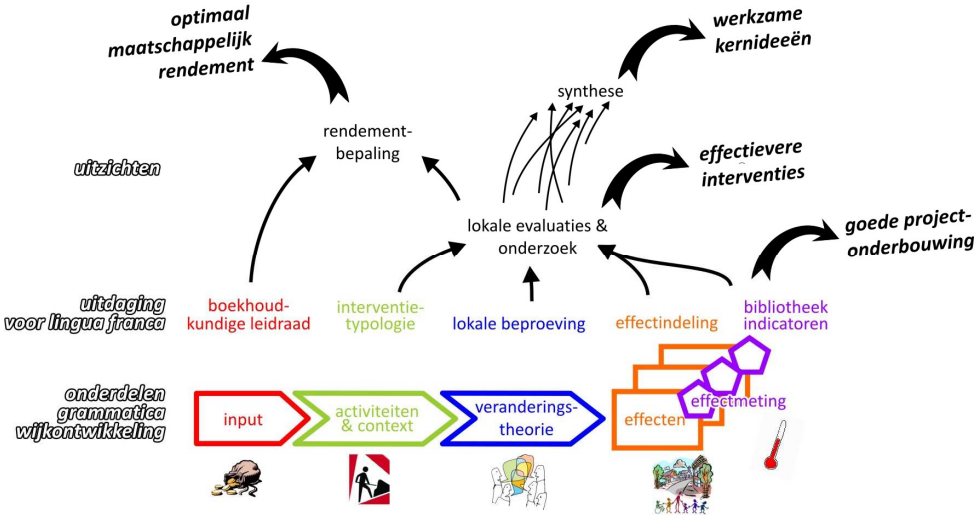

4 Naar een florerende vakgemeenschap

Een vakgemeenschap met een eigen taal ontstaat niet vanzelf. Esperanto is ook niet de moderne lingua franca geworden die bedoeld was. Het ontwikkelpad is smal en bochtig.
Zo is er de inhoudelijke complexiteit. Lukt het om de wijk in al haar aspecten inderdaad te begrijpen? Lukt om het een vruchtbare aansluiting te krijgen met de bestaande vakgebieden als stedenbouw, maatschappelijk werk, vastgoedkunde, et cetera? En is het mogelijk om een classificatie van interventies en effecten te maken, of loopt dat vast in Babylonische spraakverwarring?
Willen wijkprofessionals zich wel verbinden met een nieuwe vakgemeenschap? Willen ze naast de eigen vak-moedertaal, een nieuwe tweede taal leren? En als die vakgemeenschap al goed doordachte en praktisch bruikbare standaarden weet te ontwikkelen, is ze dan gezaghebbend genoeg om professionals die ook daadwerkelijk te laten gebruiken?
Is er voldoende bereidheid om transparant om te gaan met kennis en gezamenlijk het ontwikkelpad te bewandelen? Corporaties zijn soms elkaars concurrenten. Adviesbureaus zien hun kennis en ervaring als 'unique sellingpoint'.
En stel dat het vakmanschap zich ontwikkelt, wordt daar dan wel naar geluisterd in het 'messy' beleidsvormingsproces? Of zijn het de veel minder rationele aspecten die toch de doorslag geven?

Dit zijn flinke obstakels. Die ook maken dat we realistische verwachtingen moeten hebben. Tegelijkertijd zijn de uitzichten aantrekkelijk en zijn zeker de eerste twee haalbaar met beperkte inspanning.
Twee krachten kunnen ons sterken bij het bewandelen van het ontwikkelpad. De een is de druk van buitenaf. Die is er al. De maatschappij zet vraagtekens bij de activiteiten van corporaties en andere investeerders in de wijk. Zijn dat wel de goede? En moet dat zoveel kosten? In vergelijking met sectoren als verkeer en vervoer, onderwijs en zorg loopt de sector van volkshuisvesting achter bij het inzichtelijk maken van haar maatschappelijk baten. Deze druk laat zich productief maken als beslissers (bestuurders, raden van toezicht) projecteigenaren actief bevragen op een goede onderbouwing van een voorstel, volgens de hierboven geformuleerde grammatica. De praktische gereedschappen zijn daarvoor aanwezig; dat mag het excuus niet meer zijn.

Een andere kracht is de behoefte om het beter te willen doen. Op LinkedIn bloeien de 'communities' rond bijvoorbeeld MFA's en andere thema's op. De levendige discussies laten zien dat de intrinsieke motivatie om het beter te doen sterk aanwezig is. Op deze motivatie kan een appèl worden gedaan om de handschoen op te pakken. Samen kom je er beter en sneller achter wat werkt. Herkenbare gereedschappen en classificaties kunnen de juiste

leeromgeving scheppen voor vakmensen van de wijk. Een omgeving waarin men kritisch is op de eigen ideeën en het normaal vindt deze ter discussie te stellen. Waarin men door overzicht de andere kansen voor vernieuwing ziet.

Het ontwikkelpad voor een lingua franca leidt niet tot kant-en-klare interventies, die gegarandeerd werken. Evenmin liggen universeel geldige theorieën in het verschiet. In de wereld van wijkinterventies is dergelijke zekere kennis niet te koop. Maar het vergaren van steeds iets meer kennis die ook praktisch inzetbaar is, moet toch voldoende aanlokkelijk zijn om stappen te zetten.

Jochum Deuten is adviseur bij Quattro en experimentbegeleider bij de SEV

Om het bovenstaande gedachtegoed tot leven te brengen, is het initiatief genomen om te komen tot een landelijk platform voor kennis over wat werkt in de wijk.
Platform Corpovenista ondersteunt dit initiatief door met deze notitie de inhoudelijke basis te verkennen.

---

[i] WRR (2004), Bewijzen van goede dienstverlening / WRR (2005), Vertrouwen in de buurt
[ii] zoals Klaas Mulder het noemt in zijn 'Handboek voor waarzeggers'
[iii] Ray Pawson (2006), Evidence-Based Policy. A Realist Perspective, p. 31
[iv] Flache (2009), p. 109-119
[v] Maatschappelijke kosten-batenanalyse
[vi] Zoals onlangs geconcludeerd werd in het promotieonderzoek van Lilian Linders 'De betekenis van nabijheid'; zie onder meer http://www.socialevraagstukken.nl/eCache/DEF/1/31/487.html
[vii] Bijvoorbeeld: Databank Effectieve interventies in de sociale sector (MOVISIE), Effectieve Jeugdinterventies (NJi), I-database voor interventies voor een gezond leven (Centrum Gezond Leven, RIVM) en databank Interventies naar Werk (div. partijen)
[viii] Dit is geopperd in het essay 'Effectmeting voor leefbaarheid: wat werkt?' en besproken op een KEI/Platform Corpovenista-expertmeeting. Zie: http://www.kei-centrum.nl/websites/kei/files/KEI2003/documentatie/kei-publicaties/V65_Rendement_op_het_investeren_in_leefbaarheid_def.pdf